

אשכולות

הז'אנר השבועי של תלמידי ישיבת כרם ביבנה

פרשת משפטים-שקלים

גליון 411 | כ"ט בשבט תשע"ז
(שנה אחת-עשרה)

כניסת שבת 17:12
צאת שבת 18:12
סוזק"ש מג"א 08:18

מציאות

לראש הישיבה

לרגל נישואי נכדו

לרב זכריה טובי

לרגל הולדת הנכדה

לר' שאול אלעזר שנלר

לרגל הולדת הבת

כי לי בני ישראל עבדים

מלאכי גוטמן (ה')

פרשתנו פותחת במצות שילוח עבד עברי. וכותב על כך הרמב"ן: "התחיל המשפט הראשון בעבד עברי, מפני שיש בשילוח העבד בשנה השביעית (1) **זכר ליציאת מצרים הנוכח בדבור הראשון**, כמו שאמר בו 'וְיִזְכְּרָתָּ כִּי עָבַד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּפְדֶּךָ ה' אֱלֹהֶיךָ עַל כֵּן אֶנְכִּי מְצַוֶּה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה הַיּוֹם" (דברים טו). (2) ויש בה עוד זכר למעשה בראשית כשבת, כי השנה השביעית לעבד שבתון ממלאכת אדונו כיום השביעי... ולכן המצוה הזאת ראויה להקדים אותה שהיא נכבדת מאד, רומזת דברים גדולים במעשה בראשית".

ויש להבין מה מיוחד כל כך במצות שילוח עבדים? מה הקשר לדיבור הראשון של עשרת הדברות? ומה המשותף למצות שילוח עבדים, שבת ושביעית שמזכיר את מעשה בראשית?

רש"י על הפרשה מביא מדרש על רציעת אוזנו של העבד "אמר ר' יוחנן בן זכאי... אוזן ששמעה על הר סיני "כי לי בני ישראל עבדים" והלך וקנה אדון לעצמו, תרצע". לגבי הדלת והמזוזה כותב רש"י: "ר' שמעון היה דורש... אמר הקדוש ברוך הוא דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים כשפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות ואמרתי כי לי בני ישראל עבדים, עבדי הם - ולא עבדים לעבדים, והלך זה וקנה אדון לעצמו, ירצע בפניהם".

שני המדרשים לכאורה מאוד תמוהים, שהרי הפס' "כי לי בני ישראל עבדים" לא נאמר לא ביציאת מצרים ולא במעמד הר סיני אלא בפרשת בהר! ולכן נראה לומר, שאין הכוונה לפסוקים אלו ממש אלא שבמעמד הר סיני נאמר: "אנכי ה' אלוהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים" ה' הוציא אותנו מבית עבדים כדי שנדע שאנו כפופים אליו וחייבים לקיים מצוותיו. וכך כותב על פסוק זה הרמב"ן: "וטעם מבית עבדים - שהיו עומדים במצרים בבית עבדים, שבויים לפרעה, ואמר להם זה שהם חייבין שיהיה השם הגדול והנכבד והנורא הזה להם לאלקים, שיעבדוהו, כי הוא פדה אותם מעבדות מצרים, כטעם "עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים" (ויקרא כה, נה)... אחר שאתם מקבלים עליכם ומודים שאני ה' ואני אלקיכם מארץ מצרים קבלו כל מצותי".

ולגבי הדלת והמזוזות נאמר "וראיתי את הדם ופסחתי עליכם" וכותב על כך רבנו בחיי: "אין הדם מונע הנגף ולא מניעתו מביא הנגף, אבל למדך הכתוב כי מי שהאמין בהקב"ה אמונה שלמה ותלה בו בטחונו ולא חשש לאימת פרעה וגורתו וזבח בפרהסיא תועבת מצרים ונתן מדם הפסח על המזוזות ועל המשקוף הרי זה צדיק ובטח בהקב"ה, ראוי הוא שיגין עליו מן הנגף והמשחית". וכך ביאר בעל הכתב והקבלה את כל הדינים של פסח מצרים.³

ע"פ זה נראה שכוונת המדרש שכאשר ה' ראה שעם ישראל בטחו בו ושמו את הדם על המזוזות והמשקוף ולא חששו מהמצרים הוא כאילו הכריז "כי לי בני ישראל עבדים". אך פסוק זה לא נגמר כאן, אלא חוזר ומדגיש "עבדי הם" - ולא עבדים לעבדים וכאן נרמז העניין השני במצוה זו שהיא גם זכר למעשה בראשית משום שהתורה ציתה על שילוח עבדים בשנה השביעית כדי שנדע שהם לא שייכים לנו אלא לה'. וכך גם בשבת נותנים את היום השביעי "לה' אלוהיך" כדי להודות שכל הבריאה היא מעשה ידי ה' ולכן איננו עושים מלאכה ביום זה. וכן בשמיטה אנו שובתים מעבודת הקרקע כדי להודות שהיא לא שייכת לנו.

¹ אמנם החזקוני מפרש שכוונת המדרש היא לא שפסוק זה נאמר במעמד הר סיני אלא שנאמר בפרשת בהר עם שאר המצוות שנאמרו לאחר קבלת התורה בהר סיני, אך לגבי הדלת והמזוזות הוא מקשה כנ"ל ולכן נראה יותר שחז"ל רמזו בשני המקומות לאותו עניין.

² זהו המשך הפסוק "כי לי בני ישראל עבדים" - "עבדי הם אשר הוצאתי אותם"...

³ ויש לזה גם רמז בילקוט"ש רמז קצו "והיה הדם לכם לאות ולא לאחרים לאות. ר' יצחק אומר לעולם מבחץ כדי שיהו המצריים רואין ומעיהן מתחתיין". וכעין זה מביא הכתב והקבלה מהמכילתא.

{המשך בעמוד האחרון}

קוד באתר: 7408

העלון יוצא לאור ע"י

ישיבת כרם ביבנה

www.KBY.org.il

לתגובות ולהארות:

eshckolot@gmail.com

מערכת אשכולות

איתיאל סופר

יעקב אביעד דואני

מרכז הראוי"ה

אולם הצדק המוסרי (של התורה, שהיא צדק א-להי) עליון על הצדק המשפטי. הוא ניגש אל האדם בתביעות מכוח הטענה שהאדם נברא בצלם א-להים, ועל כן עליו להסתלק מן האנוכיות הבהמית, להתעלות עליה, לכבוש את היצרים המשחיתים את הוד תכונתו.

מגמתו העיקרית של הצדק המשפטי היא להגן על זולתי מפניי, מפני מעשיי - לא כן הצדק המוסרי, סוף מגמתו הוא האני שלי, לעשות אותי לאדם עליון (מוסר המקרא והתלמוד, ר"ז פיינס).

דברים דומים כבר כתב בעל הכלי חמדה בפרשת דברים, על הפסוק "כי המשפט לא-להים הוא": "כי ה' ית' חפץ להעמיד המשפט, שיהיה משפט התורה בישראל. אבל בני נח המצווים על הדינים, אין זה אלא מפני יישוב העולם, ואין זה משפט התורה".

וכבר קדם לכולם מהר"ל מפראג בספרו "תפארת ישראל" (פרק נו), שכתב שכל מצוות התורה הן א-להיות, ואין התורה דת טבעית או נימוסית, או "דרך ארץ לקיים הישוב... אבל היא א-להית, שכל דבריה א-להיים, ומפני כך זוכה לעוה"ב".

משפט התורה לא בא אפוא רק להשתית יחסי חברה מתוקנים, אלא "להדריכנו בנתיבות הרחמים... להיותנו נקיי הנפש... וללמד אותנו המידות הטובות" (רמב"ן, דברים כב).

בראש ספרו "מוסר הקדש", עמד הרב קוק זצ"ל על ההבדל בין המוסר האלקי למוסר האנושי: "המוסר של חול איננו עמוק, ואינו נכנס בפנימיות הנשמה... אין להדרכה זו תפיסה עומדת בפני ההסתערות של תאוות שונות, כשהן מתעוררות בחוזה, וק"ו שאין ביד מוסר רפוי כזה להדריך את הכללות, את הציבור האנושי בעומקו והיקף גודלו, לחדור אל עומק הנשמה, ולהפוך אל האדם הכללי והפרטי לב בשר תחת לב אבן. לא יש עצה אחרת כי אם שיהיה מודרך עפ"י המוסר האלקי".

דברים אלו אמורים גם ביחס להבדל בין המשפט האנושי למשפט התורני, הא-להי. בספר "ערפילי טוהר", עמד הרב על החילוק:

העונשים החברתיים, בייחוד בשביל היזק ממון, יש להם שני מקורות נפשיים, טוב ורע. האחד נובע מתוך ההכרה שאסור לעשות עוולה, והעושה עוול צריך שייסור כדי שתחזק ההכרה הטובה הזאת (שאסור לעשות עוולה). והשני בא מתוך צרות עין, שהאיש האחר אין לו ליהנות בשלי, או לנגוע בשלי, מפני שההרגשה של השלי ושל האני היא חזקה ומגושמת באין שעור... ומשפטי הגויים ברובם נובעים מן האנוכיות הגסה הזאת...

אחד משומעי לקחו של הרב זצ"ל פירש את הדברים כך: יש צדק משפטי, ויש צדק מוסרי. הסיסמה של הצדק המשפטי היא: תן לכל אדם את שלו! ותפקידו (של המשפט) הוא לממש זאת בחיים, להגן על הרכוש של כל אחד מפני התקפת חברו.

דרך הלימוד בעיון

הרב אריה שטרן שליט"א

הדברים אשר אנכי מעיד בכם היום אשר תצו את בניכם לשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת, ומפרש רש"י: "שימו לבכם - צריך אדם שיהיו עיניו ואזניו ולבו מכוונים לד"ת וכה"א בן אדם ראה בעיניו ובאזניו שמע ושים לבך וגו' והרי דברים ק"ו ומה תבנית הבית שהוא נראה לעינים ונמדד בקנה צריך אדם שיהיו עיניו ואזניו ולבו מכוונים להבין ד"ת שהן כהררין התליון בשערה עאכ"ו".

השכל - על שום מה? פשיטא שהבנה תלויה בשכל, ומכיון שהמטרה היא להגיע להבנה אמיתית הרי שהעבודה היא להבין הדברים בשכל.

אלא, שבהרבה מקומות הגדיר המהר"ל את התורה שהיא השכל הא-להי, והיא השכל העליון (כגון נתיב התורה, פרק ב). המטרה של הלימוד היא לחבר את השכל האנושי שלנו אל אותו שכל א-להי עליון, וביתר דיוק: להעלות את השכל האנושי שלנו אל אותו שכל א-להי עליון. וזו באמת הסיבה למה שאמרנו מקודם שנדרשים עמל ויגיעה עצומים ללימוד, משום שלרומם את השכל האנושי ולחבר אותו לשכל הא-להי לא ניתן אלא בעבודה קשה ומאומצת עד מאד.

האם ניתן לגשת ללימוד התורה בשכל האנושי הרגיל שלנו? - בוודאי שלא. וכבר ידוע הביטוי האומר דעת בעלי בתים היפך דעת תורה, ומקורו בדברי הסמ"ע (סי' ג ס"ק יג): "פסקי הבעלי בתים ופסקי הלומדים הם שני הפכים", וביאור הדברים ע"פ הנ"ל, שהשכל של התורה הוא

במאמר הקודם הגדרנו את מטרת הלימוד בעיון - השאיפה להגיע להבנה אמיתית. ננסה לברר מה הם הדרכים להגיע אל היעד הזה, ונתמקד הפעם בשתי נקודות: א' - היגיעה והעמל. ב' - השכל.

היגיעה והעמל - על שום מה? שהרי מפורסמים דברי רש"י בתחילת פרשת בחוקותי "מה אני מקיים אם בחוקותי תלכו שתהיו עמלים בתורה", והעמל הזה הוא יסוד הלימוד בעיון, שהרי למדנו במסכת שבת (סג ע"א): "אמר רבא בר רב שילא ואמרי לה אמר רב יוסף בר חמא אמר רב ששת מאי דכתיב אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד, למיימינין בה אורך ימים איכא וכל שכן עושר וכבוד, למשמאילים בה עושר וכבוד איכא אורך ימים ליכא", ומפרש רש"י: "למיימינין - של תורה, שמפושטין טעמיהן בדקדוק ובוררין, כימין המיומנת למלאכה. למשמאילין בה - שאין יגיעים בה כל צרכן".

ועוד למדנו (שם פח ע"ב): "אמר רב חננאל בר פפא מאי דכתיב שמעו כי נגידים אדבר למה נמשלו דברי תורה כנגיד לומר לך מה נגיד זה יש בו להמית ולהחיות אף דברי תורה יש בהם להמית ולהחיות, היינו דאמר רבא למיימינין בה סמא דחיי למשמאילים בה סמא דמותא", ומפרש רש"י "למיימינים - עסוקים בכל כחם, וטרודים לדעת סודה, כאדם המשתמש ביד מיניו שהיא עיקר".

ולכן ההדרכה ללימוד היא מה שאמר משה רבינו לבני ישראל ערב מותו בסוף פרשת האזינו (דברים לב, מו): "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים שִׁימוּ לְבַבְכֶם לְכָל"

השכל הא-להי העליון, ואי אפשר שהאדם בשכלו האנושי התחתון יכוון מעצמו לאותו שכל עליון.

משום כך, בשעה שאנו ניגשים ללימוד התורה אנו ניגשים בהכנעה גדולה ובענווה גדולה על מנת לבטל דעתנו מול דעת התורה, ולכוון דעתנו אל דעתה של תורה, וזו היא אחת המטרות של הלימוד בעיון - להפוך את שכלנו לשכל של תורה. כל מי שמרבה ללמוד בעמל וביגיעה בעיון ובהעמקה את הש"ס והראשונים והאחרונים גורם בכך לשכלו שיהפוך להיות שכל של תורה, דהיינו הוא מרומם את השכל האנושי שלו להיות שכל של תורה.

ומתוך כך ברצוני לתקן טעות שנכתבה באחד המאמרים בעלון לפני כמה שבועות, בהסבר דברי הגמרא (ב"ק מו ע"ב): "א"ר שמואל בר נחמני, מניין להמוציא מחבירו עליו הראיה, שנאמר 'מי בעל דברים יגש אליהם' - יגיש ראייה אליהם. מתקיף לה רב אשי, הא למה לי קרא סברא הוא, דכאיב ליה כאיבא אזיל לבי אסיא".

מה היא כוונת הגמרא "סברא הוא" - האם הכוונה היא שזו סברא בשכל האנושי הפשוט? בוודאי שלא. לא יתכן לקבוע הלכה על פי השכל

האנושי הפשוט שהוא עלול להיות שונה ורחוק מדעת התורה. אלא, לענ"ד כוונת הגמרא היא שזו סברא פשוטה **בשכל של תורה**, דהיינו: מי שמילא כריסו בש"ס ופוסקים והפך את שכלו לשכל של תורה, אצלו זו היא סברא פשוטה, וממילא לא בעינן לזה קרא. **וביתר ביאור**: אמנם השכל האנושי הפשוט אכן מלמד את הכלל שהמוציא מחבירו עליו הראיה ("דכאיב ליה כאיבא" - שזו גם סברא 'אנושית'), אבל בכך אין די, ומחמת זה בלבד הגמרא לא היתה אומרת "סברא הוא" ו"למה לי קרא", אלא רק מחמת זה שהשכל התורני **גם הוא** סבור את אותה סברא, רק מחמת זה אומרת הגמרא "סברא הוא".

הבסיס ללימוד תורה הוא ביטול השכל האנושי אל מול השכל הא-להי, והמטרה בלימוד העיון הוא הפיכת השכל האנושי של האדם לשכל של תורה. זאת נשיג מתוך עמל רב ויגיעה מרובה בש"ס ובראשונים, ויהי נועם ה' עלינו.

במאמר הבא נברר בע"ה את הצורות השונות של הלימוד בעיון.

'בניך חטאו לי' שי כהן-מצליח (ב')

שינוי במסכת שבת (פט ע"ב):

ג. ועוד, מדוע אברהם ויעקב אומרים ימחו על קדושת שמך? וכי אינם רוצים ללמד זכות על הילדים?

לגבי החשבון שמדובר על יחס של 12.5 מתוך 70 הפשט הוא כך: ידוע, שאדם שהוא צדיק גמור - כל היום שלו סובב סביב תורה וקיום מצוות, כך שגם כאשר הוא ישן או אוכל או עובד הוא עושה את הדברים האלה כדי שיהיה לו כוח לעבוד את הקב"ה, ולכן גם אם בפועל הוא למד תורה רק שעה ביום מגיע לו שכר על כל ה-24 שעות. וכן ח"ו להיפך - רשע גמור, אע"פ שהוא גנב רק שעה ביום מגיע לו גיהנם על 24 שעות, כיון שהוא אוכל וישן כדי שיהיה לו כוח לגנוב. אבל **אצל הבינוני** - הוא ישן באמת כדי שיהיה לו כוח לקום לתפילה אבל בסופו של דבר הוא לא קם, וכן בלימוד. אומר יצחק אבינו לפני הקב"ה: רבש"ע, כאשר הם אוכלים הם אוכלים בשבילך, כאשר הם ישנים הם ישנים בשבילך, אמנם בשיעור תורה עצמו הם נרדמו - לכן על השינה מגיע להם שכר, וכל ה'טענה' של רבש"ע היא על השיעור עצמו, לכן זה 12.5 מתוך 70.

ועל השאלה השנייה אפשר ליישב על פי האור החיים בפרשתנו, על אמה עבריה, שם נאמר: "וכי ימכור איש את בתו לאמה לא תצא כצאת העבדים. אם רעה בעיני אדוניה אשר לו יעדה והפדה לעם נכרי לא ימשול למוכרה בבגדו בה. ואם לבנו יעדנה כמשפט הבנות יעשה לה. אם אחרת יקח לו שארה כסותה ועונתה לא יגרע. ואם שלוש אלה לא יעשה לה ויצאה חינם אין כסף". על דרך הפשט מדובר על אמה עבריה והכתוב אומר שהיא יוצאת בסימנים, בשש ובגרעון כסף. והבעלים חייב להתחתן איתה, ואם לא - אז לבנו יעדנה, וחייב לתת לה שאר כסות ועונה. ואם הוא נשא עוד אשה - עדיין חייב לה שאר כסות ועונה. ואם שלוש אלה לא יעשה לה היינו לא יעד אותה לעצמו, לא לבנו, ולא יצאה בגרעון כסף - אז "ויצאה חינם אין כסף" אז היא יוצאת בשש או בסימנים.

לעתיד לבא יאמר לו הקדוש ברוך הוא לאברהם: בניך חטאו לי. אמר לפניו: רבונו של עולם - ימחו על קדושת שמך. אמר: אימר ליה ליעקב דהוה ליה צער גידול בנים, אפשר דבעי רחמי עליהו. אמר ליה: בניך חטאו. - אמר לפניו: רבונו של עולם, ימחו על קדושת שמך. - אמר: לא בסבי טעמא, ולא בדרדקי עצה. אמר לו ליצחק: בניך חטאו לי. - אמר לפניו: רבונו של עולם, בני ולא בניך? בשעה שהקדימו לפניך נעשה לנשמע, קראת להם בני בכורי, עכשיו בני ולא בניך? ועוד, כמה חטאו? כמה שנותיו של אדם - שבעים שנה. דל עשרין דלא ענשת עליהו - פשו להו חמשיין. דל עשרין וחמשה דלילותא - פשו להו עשרין וחמשה. דל תרתי סרי ופלא, דצלויי ומיכל ודבית הכסא - פשו להו תרתי סרי ופלא. אם אתה סובל את כולם - מוטב, ואם לאו - פלא עלי ופלא עליך. ואם תמצא לומר כולם עלי - הא קריבית נפשי קמך.

וכאן הבן שואל:

א. איזה מן חשבון זה? אתה אומר שעל הברוטו (70 שנה) אין טענה, וכל מה שנשאר זה נטו 12.5 שנה?? הרי ברור שכל הטענה של "בניך חטאו לי" היא על ה'נטו', ולכן מדובר על 12.5 מתוך 12.5 ולא 12.5 מתוך 70!

ב. וגם אם תמצי לומר שמדובר באמת ביחס של 12.5 מתוך 70 - וכי א"א לחטוא בלילה? הרי בני אדם לא ישנים 12 שעות. ולגבי "דמיכל" - ומה עם אותו אדם שאוכל לא כשר? הוא לא עובר עברה?! ו"דצלויי" - ומה עם מי שלא מתפלל? הוא לא עובר עברה? הרי החשבון הזה לא נכון בכלל כיוון שאפשר לעבור עברות בזמנים האלה! מאיפה יצחק מביא שאדם לא חוטא בזמנים הללו?

האור החיים מסביר על דרך הרמז: "וכי ימכור איש" - אין איש אלא הקב"ה שנאמר "ה' איש מלחמה". הקב"ה מוכר את כנסת ישראל לגלות. שואלת כנסת ישראל: "לא תצא כצאת העבדים? כל העבדים יוצאים בשש! "אם רעה בעיני אדוניה אשר לא יעדה" - אולי זה בגלל שאנחנו עדיין מתנהגים רע בגלות, ולא עושים את היעוד שלנו. "והפדה, לעם נכרי לא ימשול למכרה בבגדו בה" - רבש"ע אתה צודק אנחנו בגלות לא עושים את רצונך - אבל זה בגלל שאנחנו בגלות! שהרי כתוב במסכת ברכות (ז"ע"א) "רבון העולמים, גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך, ומי מעכב? שאור שבעיסה (יצה"ר) ושעבוד מלכות". ולכן "והפדה" - תפדה אותנו ותראה שנעשה את רצונך בלבב שלם. "ואם לבנו יעדנה" - אתה אמרת "בני בכורי ישראל", ועכשיו בגלות אנו לא במעמד של בנים, אבל לפחות "כמשפט הבנות יעשה לה" - אנחנו לא פחות "מהבנות" - אומות העולם. "אם אחרת יקח לו שארה כסותה ועונתה לא יגרע" - כאשר עם ישראל נמצאים בא"י כל צינורות השפע מגיעים אלינו והאומות הננות מהשאריות, ואם ח"ו ההיפך - אז אנחנו נהנים מהשאריות. אז לכה"פ "שארה" - זה פרנסה, "כסותה" - כפשוטו, "ועונתה" - שיהיה עונה לה בעת צרה ולא יתקיים בנו (איכה ג, ח): "גם כי

אזעק ואשוע שתם תפלת". "לא יגרע" - בגלות תן לנו שלוש אלה. "ואם שלוש אלה לא יעשה לה ויצאה חינם אין כסף" - אם גם את זה אין לנו, על זה בלבד מגיע לנו - "ויצאה חינם אין כסף". לפי זה החשבון מצוין, כי עד 20 שנה הקב"ה לא מעניש = נשאר 50 פחות עוד 25 שנה בגלל הלילה - הלילה הוא הגלות ו"שעבוד מלכות" - נותרו 25 שנה. פחות 12.5 "דמיכל" - זו פרנסה. "דצלווי" - "גם כי אזעק ואשוע שתם תפלת", "ודבית הכסא" - אפשר לומר שהכוונה ליצה"ר (שאור שבעיסה).

ולגבי השאלה השלישית, מסבירים על פי מה שאמר הסבא משפולה, שאברהם ויעקב אבותינו ע"ה התכוונו לומר "ימחו על קדושת שמך" - גם כשהם ימחו בגלל חטאיהם - **זה יהיה על קדושת שמך!** ואיפה תמצא, רבש"ע, עוד עם כזה? כמה מצינו יהודים שאפילו שהיו רחוקים מתורה ומצוות, כאשר הם נהרגו - **זה יהיה על קדושת ה', עם שמע ישראל בפייהם!**

שנוכה רק ללמד זכות על עם ישראל!

מה ללמוד - תנ"ך או גמרא?

ר' דניאל בוחבט

{ישר לחו של ידידי ורעי ר' דניאל בוחבט הי"ו, שחלק מחכמתו ליראי ה', וגם דלה דלה לנו מפנינו אוה"ח הק', כדי לעטר מדורינו בזהובים. הפך ה' בידו יצלח ויגדל דור ישרים מבורך! ג.}

"ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם". מקשה האוה"ח הקדוש צריך להבין למה אמר דווקא "אשר תשים לפניהם" ולא אמר אשר תאמר להם אשר תדבר אליהם וכדומה?¹

מתרץ האוה"ח הקדוש על פי פשוטם של דברים [וחז"ל דרשו זאת בדרך אחרת]: "...שיש חלקים בתורה שהם חובת גברא לדעת את אשר יעבודו וזולת זה אינם בני ברית התורה... האמת כי חובת ידיעת התורה לכל איש ישראל אבל לא יגרע מצדיק עינו אם יחסר ידיעתם כל שיש בישראל גדולים שישפטו ויקדשו ויורו משפטים לישראל".

כלומר: אע"פ שיש חובה לכל יהודי באשר הוא לדעת את כל התורה כולה, בכל אופן ישנו סדר עדיפויות בסדרי הלימוד, ואע"פ שכל התורה על כל חלקיה קדושה, טהורה וחשובה - יש קדימות ללימוד מסוים או לנושא מסוים על פני חברו.²

וכך מסביר האוה"ח את לשון הפסוק "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" - שמצווה זו של עבד עברי היא כ"כ חשובה [ראה באוה"ח בפנים מדוע], שהיא מהמשפטים אשר צריכים לשים לפני כולם.

וזכינו ללמוד מהאוה"ח הקדוש יסוד חשוב: "שיש חלקים בתורה שהם חובת גברא לדעת את אשר יעבודו וזולת זה אינם בני ברית התורה" - ולכן כל יהודי וכ"ש כל בן ישיבה צריך להיות בן ברית התורה, ולא ייתכן שח"ו נעמול ונייגע עצמנו בלימודים מלימודים שונים, ולבסוף לא נהיה מאותם הנקראים "בני ברית התורה". אנו צריכים להיות מן המושלים, עליהם נאמר "על כן יאמרו המושלים בואו חשבון - על כן יאמרו

טוב התורה

מפנינו 'אור החיים' הקדוש

המושלים ביצרם, בואו ונחשב חשבוננו של עולם" (ב"ב ע"ב), וצריכים אנו לדעת לסדר לעצמנו את הסדר הנכון ללימוד, מה קודם ומה מאוחר, מה חשוב ומה חשוב יותר.

וב"ה זכינו לשבת בבית ה' בישיבתנו הקדושה שמדריכה אותנו בדרכי התורה והיראה וכל מי שרוצה ילך לרבותיו או לחצר"מיו [חצרמי"ם] או לאברכיו וישאלם לסדר הנכון בלימוד, אשר כבר לימדונו חז"ל במשנה באבות (סוף פ"ה), ומפורט יותר בהל' ת"ת לרמב"ם (פ"א ה"א) ונפסק להלכה בשו"ע (י"ד סי' רמו) ועוד ועוד. ישמע חכם ויוסף לקח ונבון תחבולות יקנה.

ואם יורשה לי, רציתי לעורר על חשיבות והנחיצות של לימוד רש"י על התורה, אשר לא ייתכן שכן-ישיבה יצא מהישיבה לאחר כמה שנות לימוד, ולא למד רש"י על התורה פעמיים או שלוש לפחות. זהו הבסיס של כל התורה, ופירושו התקבל בכל ישראל. לא לחינם נפסק בשו"ע (או"ח סימן רפה ס"ב) שמי שרוצה יכול לקרוא הפרשה שנים מקרא ואחד רש"י במקום תרגום אונקלוס [ובפסוק שאין פרש"י יקרא הפסוק ג' פעמים - משנ"ב שם], וזהו 'בונס' מיוחד שניתן רק לפירוש רש"י לא לשום פירוש אחר על התורה. ראו כמה גדול פירושו!³ לכן "חכם לב יקח מצוות", ומי שלא התחיל עדיין - יסדר לעצמו את הזמן בצורה נכונה ויתחיל ללמוד רש"י על התורה, ואל יתן ליצה"ר להטעותו שיאמר נתחיל כשנגיע לבראשית או לויקרא שזה ספר חדש וכו' - לא ולא! התחל כעת, ומיצר הרע הימלט.⁴

³ ראוי לצטט כאן את דברי הרב כף החיים פלא"י (סימן כז אות ז): "ואנוכי לא ידעתי מי פטרם לכמה מתופסי התורה... ואמאי אין נוהרין ללמוד גם פירוש רש"י (יחד עם השמו"ת)... וכיון שהוא דינא דשו"ע ראוי להם לקיים הדבר, ובמקום שילמדו בעניין אחר ילמדו כל הפרשה מפירוש רש"י... וישים אל לבו דרש"י התענה תרי"ג תעניות כדי לפרש פירוש זה, ויש בו רזין עילאין וסודות עמוקים, ובוודאי זכות בעי להיות לומד בפרושו הקדושים והטהורים".

⁴ לאור היסוד שלמדנו מהאוה"ח הקדוש, הכותרת של המאמר צריכה להיות: "מה ללמוד קודם - תנ"ך או גמרא".

¹ ואת: א"כ בכל התורה נשאל למה ככה ולא ככה? אה"ג, למד אוה"ח הקדוש ותראה שהוא שואל כך על כל התורה.

² אני מדגיש: לימוד אחד קודם לשני, אך לא בא במקומו.

- מיהודי כלי הפטור מטבילה אין הוא צריך להטבילו.¹ ה"ה בנידוננו, האוכל במסעדה הרי הוא שוכר כלי הפטור מטבילה (דר"ת קכ, ע).
- ב. איסור השימוש בכלי שאיננו טבול הרי הוא רק מדרבנן (ביאור"ל שכ"ג, ו) ונובע מהמצוה להטביל את הכלי. אדם שאין ביכולתו וברשותו להטביל את הכלי (כגון המתארח במסעדה שאין הכלי בבעלותו) גם אין לו איסור להשתמש בכלי זה שאיננו טבול. (מנח"י א, מד. מנח"ש ח"ב סו, יד).
- ג. נקטינן כדעת רוב הראשונים, שאיסור שימוש בכלי שאיננו טבול הוא מדרבנן בלבד, כ"ש במקרה ש'שכר כלי מחבר שקנה מעכו"ם' כבנדוננו ודאי שהאיסור הינו רק מדרבנן שהרי חיוב הטבילה חל על הראשון (מנח"י א, מד). א"כ בדרבנן סמכינן אסורות דלעיל להקל.
- ד. הרוצה להחמיר, אין הדבר קשה כיון שהצלחת הינה מחרס/פורצלן ואינה חייבת בטבילה. הבעיה היא עם הסכו"ם והכוסות - באלה, אם יכול ישתמש בכלי חד-פעמי.

האם מותר לאכול אצל חבר שכליו אינם טבולים?

ודאי שהחכם עיניו בראשו, יראה את הנולד וימצא תואנה שלא יהא חייב לבוא ולאכול. אם ודאי יאכל, ישתדל לידע את המארח בבקשתו להגיש האוכל בכלים חד-פעמיים (אם אומרים בנעימות, הדברים מתיישבים על הלב).

- לגופה של הלכה, לכאורה לפי הטעם השני דלעיל ניתן להקל, אך יש שרצו לומר דדוקא בצירוף הסברה הראשונה ניתן להקל, אך בכלי שוודאי נתחייב בטבילה (ככלים של אדם פרטי) קודם לכן אין להקל (מנח"ש ב, סו מסתפק).
- א"כ, אם הכלים ספק טבולים - ניתן להקל ולאכול בהם (איסור השתמשות מדרבנן וסד"ר לקולא).
- אם הכלים ודאי אינם טבולים - בצלחת העשויה מפורצלן וכדו' ממ"נ מותר דאינה חייבת בטבילה. בצלחת העשויה מזכוכית (חייבת בטבילה מדרבנן) ניתן להקל רק במקום כבוד הבריות¹⁰. בכלים העשויים מתכת (סכו"ם וכדו') יש להחמיר ולהחליפם בכלים חד פעמיים.

דיוקים לשוניים בתפלה

- **"ואהבת את ה' א-להיך"** - מלרע.
- **"ודברת בם"** - מלרע. "אשר אנכי מצוך היום, על לבבך" - ולא: "אשר אנכי מצוך, היום על לבבך".
- **"משה ובני"ך לך ענו שירה בשמחה רבה, ואמרו כולם"** - ולא: "ענו שירה, בשמחה רבה ואמרו כולם".
- **ובערבית: "זה אלי ענו, ואמרו: ה' ימלך"** - ולא: "זה אלי ענו ואמרו".

⁹ על אף שהשו"ע הביא דעה זו בשם "יש מי שאומר", מ"מ פסקה להלכה (חכמת אדם ועוד). אה"ג, ט"ז וש"ך הביאו שם בשם או"ה לחלוק ולהצריך טבילה בלא ברכה, מ"מ ביבי"א (ח"ז י"ד ט, א) הביא שרוב האחרונים לא חששו לדבריהם. ואמנם הרב בא"ח (ש"ב מטות, טז) ועוד חששו לדברי או"ה, אך מ"מ יש להקל בנידוננו, שאין אנו דנים על חיוב הטבילה אלא על איסור ההשתמשות שהוא לרוה"פ מדרבנן.

¹⁰ זאת משום שאיסור השימוש בכלי שאיננו טבול הוא מדרבנן. כלי זכוכית חיוב טבילתם מדרבנן. ניתן לצרף ספקו של הגרש"א דלעיל בצירוף כבוד הבריות. בכה"ג, ודאי רק יש לאכול את המוגש בצלחת ולא להוסיף מנה שניה ושלישית... **יש לציין**, יש החושבים שכל דבר ניתן להתיר כיום משום כבוד הבריות - הדבר איננו נכון משום שבה"ב דורנו רוב האנשים בצירוף הכללי יודעים שיש צרכים מסויימים לחבריהם הדתיים ובד"כ שמחים למלא בקשותיהם, רק כדאי לידע לפני... לכן בהיתרנו דלעיל (בצלחת זכוכית) צריך שיהא כבוד הבריות אמתי!

כלי חשמלי¹ - טבילה בלא ברכה.² בשו"ת **חלקת יעקב**³ (י"ד מא) פטר כלי חשמלי מטבילה מהסיבה שהוא מחובר לקרקע, לשקע החשמל (והרי קי"ל בהלכות טומאה וטהרה דכלי המחובר לקרקע אינו מחויב בטבילה להוציאו מטומאתו, א"כ ה"ה בזמננו בדין טבילת כלים להוציאו מטומאת הגוי חשיב כמחובר לקרקע ואי"צ להטבילו). **מאידך, רוב האחרונים** חולקים עליו ומצריכים טבילה בברכה (גיזולי טהרה סי"ז, שבה"ל ב, נו. מנח"י ב, עב ועוד). ראשית, מחלקים הם ואומרים שטבילת כלים כיום הרי עניינה להוציא הכלי מטומאת הגוי לקדושת ישראל, וא"כ זה שייך אף במחובר לקרקע. ועי"ל, שסברא רחוקה לומר שחיבור קטן לשקע חשמלי מחשיב הכלי כמחובר לקרקע.

יש לידע! גם מקום חיבור החשמל צריך טבילה כיון שנחשב חלק מהכלי, וודאי לא גרע מידות הכלי שצריכים טבילה (י"ד קכ, יב). לכן יכניס את כולו, כולל את הכבל⁴. **כמו כן, יש להטביל את הכלי כולו בבת אחת ולא לחצאין.**

א"כ, איך מטבילים כלי חשמלי, והרי יהרס!⁵

א. **מנסיון, אין שום בעיה להטביל כלי חשמלי**, כשלאחר מכן מנערו מהמים ונותן לו להתייבש יממה-שתיים (עדיף בשמש). אח"כ הוא עובד כרגיל. לא להתרגש מהאזהרה הכתובה על הכלי (שלא יבוא במגע עם מים).

ב. יכול להטביל שתי אצבעות במי המקווה. לאחר מכן סותם עם אצבעותיו הרטובות את מקום חיבור החשמל וכך מכניס את הכלי למים⁶.

ג. ישנו עוד פתרון: לתת לגוי ולשאלו חזרה. פתרון זה, אינו מומלץ כלל, משום שחיישנן לדעת ט"ז (שם, יח) שטבילה זו מועילה רק לשימוש עראי ולא לשימוש תמידי⁷.

האם מותר לאכול במסעדות/אולמות שכליהם לא הוטבלו?

ראשית, בקשה מכל מי שעורך אירוע: אמור למשגיח (הפרטי/ המקומי) לפתור בעיה זו. לגופו של ענין: אולם שכל ימות השנה הינו בעל כשרות בד"ץ מסתבר שכליו טבולים. כ"כ, אם אדם לקח משגיח פרטי לאירוע באולם שאינו בעל כשרות בד"ץ, אם המשגיח הוא טוב (ע"ע 'כושרות') מסתבר שבעצמו פטר בעיה זו - הקנה את הכלים לגוי (ליום אחד) והשאלים מהגוי לאח"מ. כדאי לברר עם המשגיח.

היה וכלי האולם לא הוטבלו⁸, הרוצה להסתמך על המקלין יש לו על מה שיסמוך (ודאי במקום צער לבעל השמחה). טענות המקלין כדלהלן:

א. בעל המסעדה קנה כלים אלו לצורך פרנסתו (להגיש בהם מאכלים) ולא ע"מ להשתמש בהם בעצמו. א"כ כלים אלו נחשבים לכלי סעודה הפטורים מטבילה. קי"ל בשו"ע (י"ד קכ, ח) שהשואל/השוכר

¹ טוסטר, סיר חשמלי, קומקום, מזלג או כף חשמליים (אלו שבאים במגע ישיר עם האוכל).

² ישנם הסוברים שיש להטביל בברכה (ספר 'טבילת כלים'), אך משום סברת החלקת יעקב (להלן), וכן משום מחלוקות לגבי מכשירים מסויימים אם צריכים טבילה (טוסטר, כף) וכדו' כדאי להטביל בלא ברכה, וודאי לבני עדה"מ שחוששים יותר לספק ברכות.

³ הרב מרדכי יעקב ברייש, אב"ד בציריך. נפטר לפני כארבעים שנה.

⁴ כלי שהחלקים שנוגעים באוכל נשלפים ממנו, כגון: טוסטר שמגשיו נשלפים, מערבלי המיקסר וכדו' מספיק להטביל רק את החלק הנשלף ואין צורך להטביל את השאר.

⁵ בד"כ על כלי חשמלי ישנה אזהרה שלא יבוא במגע עם מים.

⁶ **ישנה עוד אפשרות**, לפרק את הכלי פירוק חשוב שרק אומן יוכל לתקנו. אח"כ יתקנו אומן יהודי ויחשב שנעשה ביד היהודי. דבר זה לא כ"כ פרקטי במכשירים הפשוטים שלנו.

⁷ על אף שהגר"ע יוסף הביאו בהליכו"ע (ח"ז מטות, ט), מ"מ הסיק שהיכא דאפשר יטבילנו. והרי עינינו הרואות שבה"ה לא קורה כלום לכלי אחר שמתייבש.

⁸ באולם כזה שאיננו בעל כשרות טובה, הגיוני שישנן בעיות כשרות אחרות שהן הרבה יותר קריטיות, כמאכלות אסורות למיניהן, בשולי עכו"ם, תולעים ועוד. הנ"ל מדבר במקרה שאין שום בעיית כשרות אחרת.

השירה הזאת

מקולות וברקים עם ציצים ופרחים,
לברא עמיקתא של עשרה טפחים.

ללמדך שעם כל הכבוד
לכל המשפטים היפים,
את ה' צריכים לעבוד
גם אם הולכים יחפים.

וכדאי וצריך לפעמים
לרדת מהעץ עם סלם,
לאסוף תפוחים דוממים
שנפלו קצת רחוק בעולם.

לנחות לקרקע המציאות
ולדאוג שגם פאן ועכשיו,
גם בשפל כמו בגאות
יהיה לשכינה פה מושב.

משפטים שאולי שגויים תחבירית,
אך כל לב יהודי מכבדים בבורית.
משפטים שאפלו אינם נאמרים,
רק נחבאים בין סדקים וחורים.

אבל את כל אלה תשאיר מאחריהם,
ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם:

עבד ואמה, והרג בערמה,
ומכה ומקלל, בחוץ משתולל.
נגיחה ונגיפה, וגנב ומכשפה,
ודיני השומרים, בגנובים ושבורים.
מפתה ורובע, ואביון משוע,
ועד של חמס, ועני למרמס.

מאיגרא רמא על ראש הר חורב,
אל חובל כסות הדל ולנפש אורב.

משפטים. משפטים. משפטים.
- על לבה של אמה חרוטים.
משפטים מרטיטים מלאים אורות,
כאשר שמע עם בעשרה דברות.
משפטים מאירים בדברי חז"ל,
כל כסף וזהב לנגדם יוזל.
משפטים נבונים של חכמים וסופרים,
מחכימים הם תמיד ועתים קצת חופרים.
משפטים חריפים שאמר הקוצקעיר,
וממלץ לפתוח אתם את הבקר.
משפטים עמקים מהרב זצ"ל,
לפעמים מדמיעים הם בלי בצל.
משפטים מרפכים שכתב הגרי"ד,
בקושי משאירים ממך שריד.
משפטים פשוטים של תפלה,
מאירים את הדרך באפלה.

כי לי בני ישראל עבדים // המשך

כרתי ברית את אבותיכם מקץ שבע שנים תשלחו איש את עבדו ואיש את שפחתו (ירמיה לד, יג-יד)², וגזר בעבורה הגלות (שם יז-כב) כאשר תגזור התורה גלות על שמיטת הארץ (ויקרא כו, לד-לה)."

גם כאשר אנו חונכים בית - הדבר הראשון שאנו עושים הוא לקבוע מזווה, כדי להכניס לביתנו את האמונה בה', ושנזכור זאת תמיד בצאתנו ובבואנו. וע"פ דברינו אפשר לומר שזה גם בא לומר לנו שהבית לא באמת שלנו, אלא שייך לה' ולכן אנו צריכים להשתמש בבית לטובת הכלל ולהכניס אורחים וכיוצא בזה, ולא להשתמש בו רק לטובתנו האישית.³

על אף שרק במצרים היה הדם לאות על עניין זה, אפשר לומר שגם לדורות נשאר דבר שירמוז לעבד על כך - המזווה שאנו קובעים בפתח הבית שהיא אות על אותו עניין של יחוד ה' ושנאנחנו חייבים לקיים את מצוותיו¹ (כפי שמבאר הרמב"ן בסוף פרשת בא).

ואכן פרשיית "שמע" שכתובה על המזווה גם היא מופיעה לאחר עשרת הדברות (בפרשת ואתחנן) ומיד לאחריה כתוב:

והיה כי יביאך ה' אלקידך אל הארץ אשר נשבע לאבותיך לאברהם ליצחק וליעקב לתת לך ערים גדלות וטבת אשר לא בניתי: ובתיים מלאים כל טוב אשר לא מלאת וברת חצובים אשר לא חצבת כרמים וזיתים אשר לא נטעת ואכלת ושבעת: השמר לך פן תשכח את ה' אשר הוציאך מארץ מצרים מבית עבדים... לא תלכו אחרי אלהים אחרים מאלהי העמים אשר סביבותיכם... פן יחרה אף ה' אלקידך בך והשמידך מעל פני האדמה.

פסוקים אלו מחזירים אותנו לסוף דברי הרמב"ן שפתחנו בהם: "ולכך החמיר בה (במצות שילוח עבדים) הנביא מאד, ואמר "אנכי

² ואת הפסוקים הללו אנו קוראים בהפטרה של הפרשה מפאת החשיבות של עניין זה.

³ אפשר לומר לפי זה שלכן ה' שומר על בתינו כי אנו מראים במצוות המזווה שהבית הוא לא נכס שלנו אלא של ה' ולכן הוא שומר עליו.

⁴ וגם בימינו המזווה שומרת עלינו מפני המזיקים מפני שהיא מראה את אמונתנו בה' כמו שהדם שמר על בתי בני ישראל מאותה הסיבה.